ESKİ UYGARLIKLARDA YAŞANAN KURBAN İBADETİ
OLD CIVILIZATIONS LIVED VICTIM WORSHIP

Özkan KARACA *

ÖZET

İnsanlık tarihi boyunca hemen bütün dinlerde kurban uygulamaları mevcuttur. Ancak dinlerde kurban etme şekilleri, gerekse kurbanın amaçları bakımından bazı farklılıkların bulunduğu arkeolojik çalışmalarla gün ışığına çıkmıştır. İnsanoğlu Allah'a yönelmede ve ona kendini yakınlaştırmada sınırlarını daraltmamış aksine alabildiğine geniş tutmuştur. Bir yakınlaştırma vasıtası sayılan kurban, sadece kan akıtmak suretiyle değil, bir kısım ürünlerin yaratana adanması yoluyla da gerçekleştirilmiştir. Kurban, tarihte sadece insan ve hayvan keserek kan akıtmak suretiyle değil, çeşitli sungular sunmak yoluyla da gerçekleştirilmiştir. Bu makalede, tarih boyunca uygarlıklarda yaşanan kurbanın amaç ve yöntemini tespit ederek günümüze nasıl yansıdığını tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kurban, Uygarlık, İbadet, Dinler

ABSTRACT

Almost all religions have sacrificial practices during the history of mankind. However, the forms of sacrifice in religions have emerged day by day with archaeological studies where there are some differences in terms of the victim's purposes. Mankind has kept its boundaries as wide as possible in directing to Allah and bringing him closer. The victim, which is regarded as a means of close-up, has been realized not only by the bloodshed but also by the dedication of some products. The sacrifice has also been achieved not only by cutting people and animals by blood, but also by presenting various presentations. In this article, attempts have been made to determine how the day-to-day reflects the purpose and method of the victim living in civilizations throughout history.

Keywords: Sacrifice, Civilization, Worship, Religions

* Araştırmacı-Yazar, MSN Yayıncılık Genel Yayın Yönetmeni, İstanbul. ozkankaraca@atlantikmedya.com

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca hemen bütün dinlerde kurban uygulamaları mevcuttur. Ancak dinlerde kurban etme şekilleri, gerekse kurbanın amaçları bakımından bazı farklılıkların bulunduğu da gözlemlenmektedir. Kurban, tarihte sadece insan ve hayvan keserek kan akıtmak suretiyle değil, çeşitli sungular sunmak yoluyla da gerçekleştirilmiştir.[1] Bu yönüyle kurban, iki guruba ayrılabilir: *Kanlı ve kansız kurbanlar*.

Kanlı kurbanlar; insan ve hayvan kesiminden, kimi ilkellerde görüldüğü gibi bedenden bir parça kopartılması veya kan akıtılması geleneğine kadar çeşitli biçimlerde yapılır.

Kansız kurbanlar ise genelde toplumun geçim kaynaklarıyla alakalı olan, toplum için bir değere sahip yiyecek ve içecekleri konu edinen sungulardır.

Nitekim bu husus Tevrat'ta ve Kur'an'da da belirtilmektedir. Tevrat'a göre Kabil ile Hâbil'in kıssası şöyle açıklanmaktadır: *Kabil çiftçi olduğundan Allah'a yerin ürününden ve Habil ise çoban olduğundan sürüsünden bir hayvan sunmuştu. Allah, Habil'inkini makbul tutunca, kardeşi onu kıskanarak öldürmüştü*.[2]

Kuran-ı Kerim'de ise "*Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti (kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), ""And olsun seni öldüreceğim" dedi. Diğeri de "Allah Teâlâ ancak takva sahiplerinden kabul eder*" şeklinde izah edilmektedir.[3]

Kansız Kurbanlar

İnsanoğlu Allah'a yönelmede ve ona kendini yakınlaştırmada sınırlarını daraltmamış aksine alabildiğine geniş tutmuştur. Bir yakınlaştırma vasıtası sayılan kurban, sadece kan akıtmak suretiyle değil, bir kısım ürünlerin yaratana adanması yoluyla da gerçekleştirilmiştir. Kurban bu geniş çerçeve içerisinde değerlendirildiğinde, insanoğlunun bir kısım yiyecek ve içecek maddelerini Allah'a adaması kurban kavramının içine girmektedir. Bu çeşit sungular *"kansız kurban"* olarak adlandırılır.

Kansız kurban sungularına baktığımızda bunların arasında başta tahıl olmak üzere ot, yaprak ve köklerin, ceviz, üzüm, zeytin, hatta paranın dahi yer aldığı dikkati çekmektedir.[4] İslam'dan önce Türklerde de kansız kurbanlara rastlanmaktadır. Türklerde kansız kurbanlara *"saçı"* denilir. Arpa, buğday, süt, yağ, şarap ve kımız gibi şeyler saçı olanlar arasındadır. Bunların sulu olanları törenlerle ateşe serpilirdi. Bir de tanrılara sunulmak üzere serbest

[1] Beşir Gözübenli, İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, Cilt.3, İstanbul, 1997.
[2] Tevrat: Zebur, Kollektif, Yason Yayınları, İstanbul, 2015. Tekvin, 4/3-15
[3] Kuran, Kuran-ı Kerim, Tef. İbn-i Kesir, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2014. Maide, 27-31
[4] Beşir Gözübenli, a.g.e. s. 95.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

bırakılmış hayvanlar olurdu ki bunlar da kansız kurbanlar gurubuna girer. Bu hayvanlar kendi başına bırakılır, buna serbest anlamında *"ıtık"* denilirdi,[5]

Kansız kurbanlar, insanoğlunun bir takım isteklerinin yerine getirilmesinde bir vesile olurken, kanlı kurbanlar da insanların hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. Hatta bu noktada kendi hem cinslerini dahi kurban etmekten çekinmemişlerdir.

Kanlı Kurbanlar

Kanlı kurbanlar adından da anlaşıldığı gibi, bir can fedasını gerektiren kurban çeşididir. Tarihi kaynaklar, kanlı kurban olarak gerçekleştirilen ritüellerde birçok çeşitliliğin bulunduğundan bahseder. Bu çeşitlilik kurbanlıklar açısındandır. Kurban tarihi incelendiğinde; kanlı kurbanların sığır, koyun, keçi, domuz, tavuk, at, kaz ve balıktan bile verildiği görülür.[6] Bu kurbanların sunuluş metotları yine farklılık vardır. Depolamaktan, gömmekten, dökmekten, öldürmeğe, öldürüp yemeğe, içmeğe, üzerine sürmeğe, mesh etmeğe, kırmağa ve yakmağa kadar çeşitli şekillerde sungu gerçekleştirilir.[7]

Kanlı olsun kansız olsun, kurban uygulamalarında göze çarpan bir konuda *"ilkin"* kurbanıdır. İlk ürünün ya da ilk doğan yavrunun tanrının olduğu düşüncesinden kaynaklanan bu gelenek, birçok ilkel kültürde önemli bir yere sahiptir. Hatta bu geleneğe göre bazı toplumlarda ilk doğan çocuklar dahi kurban edilmiştir.[8] İlkel dinlerde ürünün daha bol olmasını dilemek için çobanların yeni doğan ilk yavruyu tanrılara sunması da kaynağını bu gelenekten almaktadır.

Kanlı kurbanlarda en çok dikkat çeken kurbanlık ise insandır. Daha çok tarımla uğraşan ilkel toplumlarda görülen insan kurbanlarının Hz. İbrahim'e kadar devam ettiği hatta Yahudilerde ilk doğanın kurban edilmesi geleneğinin Tevrat'ta emredildiğini görmekteyiz.[9]

Museviliğin kutsal kitabı olan Tevrat'ta Hz. İbrahim'in oğlunu kurban etmek isteyişi konusunu araştıran Mircea Eliade, Hz. İbrahim'in kurban hadisesini *"ilkin kurbanı"* anlayışı ile bağlantı kurarak açıklamıştır. Nitekim Mircea Eliade, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'ı kurban etmek isteyişini bunun Eski Doğu dünyasında sıkça uygulanan ve İbrani Peygamberler dönemine kadar süren "*ilk çocuğun kurban edilişi pratiği"*nin bir sonucu olduğunu ileri sürmüştür.[10]

Bu kültür İslam'dan önceki Arap toplumunda da gözlemlenir. Cahiliye dönemi Arapları hayvanların ilk doğan yavrularını, putları namına kurban ederlerdi. Recep ayının ilk on günü içinde büyük putların mabetlerini ziyaret ve tavaf ile onlara yakınlaşmak için ayrıca kurban keserlerdi. Bu yolda kesilen kurbanlardan birinciye "*Fera"* ikinciye *"Atire"* denirdi.[11]

Hak kurbanı olarak bilinen bu çeşit sungular; Uzakdoğu Asya, Avustralya, Afrika, Kuzey ve Doğu Amerika kültürlerinde bulunmasına rağmen bu şekil kurban çeşidine Anadolu

[5] Murat Uras, Türk Mitolojisi, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 1994. s.229-230.
[6] Meydan Larrousse Ansiklopedisi, "Kurban" Meydan Yayınları, İstanbul, 1972. s.646.
[7] Alfred Bertlıolet, Wörterbuch Der Relegion, Stutgart, 1962. s.402.
[8] Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975. s.276.
[9] Orhan Hançerlioğlu, a.g.e. s.277.
[10] Mircea Eliade, Ebedi Dönüş Mitosu, Çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, 1994. s. 109- 111.
[11] Tahir Olgun, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, Akçağ Yayınlan, Ankara, 1998. s.47.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

kültüründe rastlanmamaktadır. Buraya kadar anlatılanlardan, tarihte bütün dinlerde kurban ibadetine büyük bir önem verildiği ortaya çıkmaktadır.

İnsan Kurbanı

Pagan dünyasında tanrılar için insan kurbanı yaygındır. Eski Amerika halklarından olan Azteklerde ve İnkalarda da rastlanmaktadır. Eski Orta Amerika kültürü olan Aztekler, kurban ettikleri insanları 18 m derinliğindeki kurban kuyusuna atıyorlardı. Eski dönemlerde doğan ilk çocuk kurban edilir anlayışı mevcut idi. Germen dinlerinde savaş esirlerinden kurban sunulurdu. Eski Yunanistan'da işlenen önemli suçlar için insan kurban edilmesi vardı. İnsan kurban etme Çin, Hint ve bazı Ortadoğu kültürlerinde de görülmüştür. Günümüzde şeytana taptıklarını öne süren bazı satanist gruplarda bu uygulama mevcuttur.

Eski Uygarlıklarda Kurban

Çok eski doğa dinlerinde Mezopotamya, Anadolu, Mısır, Hint, Çin, İran ve İbrani, yılın belli aylarında dini törenlerle kurban sunma, bayram yapma, geleneği vardır. Ancak insanlık tarihinde en fazla şöhret bulan kurban olayı Hz İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i kesmeye teşebbüs olayıdır. Çocukların kurban edilişi eski Sami dünyasından gelen bir şükran geleneğidir.

Tarım topluluklarında, bereket tanrılarını bedenleştirdiğine inanılan kutsal krallar güçten düştüklerinde, toprağın verimini olumsuz yönde etkilememeleri için kurban edilirlerdi. Bazen de, kralların yerine bir süre için başkaları kutsanır ve kurban edilirdi.

Örneğin, Batı Afrika'da, Togo ile Nijerya arasında, Ben'in güneyinde yaşayan Fonlar, krallarının ölümü dolayısıyla çok gösterişli insan kurban etme törenleri düzenlerlerdi. Yine Batı Afrika'da, Gana'nın güneyinde, Togo ile Fildişi Kıyısına komşu bölgelerde yaşayan halka, Asantiler denirdi. Asantiler de, Taze Yam Şenliği'nde, genellikle suçluları ve bazen de köleleri kurban ederlerdi.

İnsanlık tarihine bakıldığında insanoğlunun çözemediği, karşısında çaresiz kaldığı güçleri tanrılaştırdığı görülür. Kurban keserek tanrıların yanında yer almak, tanrılar adına tapınaklar inşa etmek mitolojik kültürlerde yer alır.

Eski Türklerde Kurban

Eski Türklerde tören ve ayinlerin nasıl yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Bu konudaki bilgiler, sadece destan ve destan kalıntılarının yorumlanmasından toplanabilmektedir. Bunlara göre Şamanist Türklerin ayin ve törenlerini iki kısma ayırmak mümkündür; belirli vakitlerde yapılması gereken ayin ve törenler ile tesadüfi olaylar sebebiyle yapılan ayin ve törenler.[12]

Bütün dinlerde ve cemiyetlerde önemli bir yere sahip olan kurbanın, Türk topluluklarında da mühim bir yeri bulunduğu muhakkaktır. Türk içtimai hayatının hiçbir

[12] Abdulkadir İnan, Eski Türk Dini Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınlan, İstanbul, 1976. s. 46.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

safhası yoktur ki kurbanla icra edilmeden başlanmamıştır.[13] Kurban, Türklerin ibadet hayatının en ince noktasına kadar nüfuz etmiştir.

Türklerde kurban ibadeti incelendiğinde; bazı törenler vardır ki özellikle ilkbahar ve güz törenleri, coşkulu bir şekilde bir bayram havasında yapılırdı. Ölenin ölüm yıl dönümünde, yatır ve mezar ziyaretlerinde kanlı ve kansız kurbanlar sunulurdu ki bu kurbanların da belirli bir zamanı yoktur.[14]

Diğer dinlerde olduğu gibi Türklerde de kurban kanlı ve kansız olmak üzere ikiye ayrılırdı.[15] Kanlı kurban olarak koyun, keçi ve at kurban edilirdi. Kaynaklar eski Türklerin en büyük kurbanının at olduğunu ortaya koyarken,[16] Eski Türklerde en makbul kurban hayvanının yak denilen Tibet öküzü olduğunu, bunun kuyruğunun atkuyruğuna benzediğini ancak bu öküzün ele geçirilmesinin zor olması sebebiyle bunun yerine başka öküz veya at kurban edildiğini bilinmektedir.[17]

Bunların yanında Türkler için ilginç olan bir bilgi de domuz kurbanıdır. Türklerin kültüründe domuzun da kurbanlık hayvanlar arasında yer almıştır.[18] Kış ayı başında da *Sarı Han* için domuz yavrusu kurban edilmiştir.[19]

Kurban edilecek hayvanlar, Yunan ve Roma dinlerinde olduğu gibi belirli özellikleri taşımak zorundadır. Mesela Altay Türkleri, *"Tanrı Ülgen"* için beyaz at kurban ederlerdi. Yine kurban edilen hayvanların erkekleri makbul sayılırdı.[20] Koyun, keçi gibi hayvanlardan beyaz tüylü ve siyah başlı olanlar kurban edilirdi.[21]

Türklerde önemli unsurlardan biri de dağdır. Kurbanları tanrıya dağlarda ve mağaralarda sunarlardı.[22] Türklerdeki dağ kültü ile Yunan düşüncesindeki dağ kültü arasında bazı ortak noktalar bulunmaktadır. Yunan mitolojisine göre Olimpus dağı tanrıların oturduğu dağdır ve kutsaldır. Türklerde de gök tanrı düşüncesi, dağların yüce, görkemli görünüşü ile özdeşleştirilip, göğe yükselmelerinden dolayı tanrıların mekânları gibi düşünülmesine sebebiyet vermiş olabilir.

Türkler ilkbahar ve sonbaharda kutsal saydıkları dağa kurbanlarını götürürlerdi. Bu kurbanlar kam ve Şamanların eşliğinde belirli usullere göre öldürülürler, birçok dualar eşliğinde ve oldukça törensel bir tarzda ibadetler yapılırdı. Aslında kurbanlığın tamamının tanrıya yakılarak sunulması gerekirken sadece ön kısmı ayrı bir tencerede pişirilirdi. Arka kısmı da başka tencerede kurbanlık harici kesilen hayvanlarla beraber pişirilir ve oradakilere ikram edilirdi. Pişen ön kısım, yenilen ve artan etler, kemiklerle beraber ateşte yakılırdı. Bu esnada dumanın çıkışına göre de "*Kam"*, bazı kehanetlerde bulunurdu.

---

[13] Mehmet Eröz, Türk Boylarında Kansız Kurban Geleneği, Türk Kültürü, Aylık Dergisi, Sayı: 211-214, Ankara, 1980. s.211.

[14] Abdulkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954. s. 30.

[15] Harun Güngör, "Gagavuzlarda Kurban Kültü", Türk Dünyası Tarihi Dergisi, Sayı: 18, İstanbul, 1988. s.46.

[16] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, Yay. Haz. Ercan Arıklı, Gelişim Yayınları, Cilt: 3, İstanbul, 1999. s. 490.

[17] Metin Uras, Türk Mitolojisi, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 1994. s.230.

[18] Metin And, Oyun ve Büyü, Türk Kültüründe Oyun Kavramı, İş Bankası Kültür Yayınlan, İstanbul, 1974. s.40-43.

[19] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, s.491.

[20] Murat Uras, Türk Mitolojisi, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 1994. s.231.

[21] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, s.492.

[22] Abdülkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954. s. 37.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

*"Saçı"*da denilen kansız kurbanların Türklerin hayatında önemli bir yeri vardır. Belirli günlere mahsus büyük törenlerle beraber uygulanan kansız kurbanlar yanında çeşitli ziyaret ve türbelere bağlanan iplerden[23] fakir ve düşkünlere verilen sadakalara varıncaya kadar hepsi kansız kurbanlar[24] arasında bulunuyor. Bazı Şamanistlere göre yıldırım tanrısı vardır. Urenhalar yıldırım tanrısına süt, ayran gibi kansız kurban sunarlardı. Urenha, Kazak, Kırgız kadınları ilkbaharda ilk şimşek çaktığı, gök gürlediği gün çadır etrafında süt, ayran, kımız kaplarını dolaştırıp saçı töreni yaparlardı.[25]

Saçı her kavmin kendi emeği ile kazandığı en kıymetli ve mübarek saydığı nimetlerden olurdu. Göçebe kavimlerde süt, kımız, yağ olarak; çiftçi kavimlerde buğday, darı, şarap; tüccar kavimlerde para vs. saçı olarak kullanılırdı.[26] Bu kansız kurbanlar yanında Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan *"Idhuk"*lar vardır. *Idhuk*; kutlu ve mübarek olan, sahibinin yaptığı bir adaktan dolayı salını verilen, bırakılan hayvanlara verilen addır.[27]

Türklerde kurban kesme sebepleri oldukça fazladır. Özellikle Türkler İslam'dan önce birçok ruhlara taparlardı.[28] Bu ruhları memnun etmek ve onların kötülüklerinden korunmak amacıyla kurban sunarlardı. Bu kötü ruhlardan biri de "*Erlik"*tir. Altaylılara göre güçlü kuvvetli anlamına gelen Erliğe, Uygur-Buda metinlerinde, yer altındaki karanlık dünyanın hâkimi ve ölüm ruhu olarak *"Erklig Yama"* denirdi. Buradan geçmiş olan Erlik, Uygurlarda kötü ruhların başkanı olarak adlandırılmıştır. Uygurlara göre Erlik, insanlara her türlü kötülüğü yapar, insanlara ve hayvanlara çeşitli hastalıklar bulaştırmak suretiyle onlardan kurban isterdi.

Eğer kurban verilmezse musallat olduğu obaya veya aileye ölümle, felaketle ruhlarını gönderirdi. Öldürdüğü insanların canlarını yer altındaki karanlık dünyasına çekerek kendisine hizmetçi yapardı. Türkler *"Erliğe*" istemeden de olsa kurban sunarlardı. Türkler daha bunun gibi dağ ruhlarına ölülerin arkasından ve doğumlarda ata ruhlarına kurban verirlerdi. [29]

Genel hatlarıyla baktığımızda Türk boylarında verilen bu kurbanların, öteki dünyada ölenin ya da tanrının hizmetinde olacağı düşüncesi bulunmaktadır.[30] Bu sebepten dolayıdır ki kurbanlıklar, kemikleri kırılmadan kazancı denilen uzman kişiler tarafından pişirilirlerdi. Kemiklerin kırılmamasına özen gösterilmesine bir sebep de Türklerin inancına göre bu hayvanların tekrar dünyaya geleceğidir. Eğer o hayvanlara eziyet edilirse tekrar dünyaya geldiğinde bunları kendi cinslerine söyleyip insanları av sız bırakabilirlerdi.[31]

Ölen Türkün atı kurban edilerek onunla birlikte gömülmekteydi. Bunun sebebi ise ölen yiğidin öbür dünyada yaya kalmamasıydı. Eski Türklerde ölüm halinde yas törenleri yapılır, kırlarda ise ölünün bulunduğu çadırın etrafında süratli atlarla dolaşılır, saçlar kesilir, saç-baş dağıtılır, yüz ve kulak bıçakla çizilerek kan akıtılır, ölenin atları kuyrukları kesilerek kurban edilir, ayrıca yemek verilirdi. Bu törenlere "yoğ"denilirdi.

[23] Mehmet Eröz, a.g.m, s.212.
[24] Harun Güngör, a.g.m, s.46.
[25] Abdülkadir İnan, a.g.e. s. 30.
[26] Abdülkadir İnan, a.g.e. s.54.
[27] Kaşgarlı Mahmut, Divanü Lügat-ît Türk Tercümesi, Cilt.1, Çev. Besim Atalay, TDK Yayınları, Ankara, 1936. s. 65.
[28] İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yayınlan, İstanbul, 1983. s. 289.
[29] Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1975. s. 367.
[30] Gürbüz Erginer, Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 1997. s. 125.
[31] Türk Ansiklopedisi, s. 368.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

Eski Çin'de Kurban

Mevsim değişimleri gibi belirli zamanlara özgü çeşitli kutlama törenleri düzenlenen Çin'de bu törenlerde kurbanlar da kesilir. Kurban olarak daha çok lekesiz, tek renk ve kusursuz boğalar tercih edilirdi. Kanlı kurbanların yanı sıra kansız kurbanların da kullanıldığı bu ülkede, insanların kurban edildiğini gösteren bir tek örneğe rastlanmıştır.[32]

Fenikelilerde Kurban

Fenikelilerin dininde de çok sayıda insanın kurban edildiği görülür. İlk ürün ya da ilk çocuk, gelecek yıl ürünün daha bereketli olması için tanrılara kurban edilir. Savaşa giderken de zafer kazanmak için çok sayıda çocuk tanrılara kurban olarak sunulurdu.[33]

Frigyalılarda Kurban

M. Eliade, Anadolu'da özellikle ilk çağlarda hasat mevsimi dolayısıyla yapılan insan kurbanı ve kafa kesme ayinlerine örnek olarak Frigyalılar'ı ele alır. Frigyalıların yüzyıllar önce hasat zamanında insanları, başlarını kesmek suretiyle kurban ettiklerini, hatta elde mevcut delillere göre, o zamanlar bu âdetin Doğu Akdeniz'in her tarafında yaygın olduğunu kaydetmektedir.[34]

Eski İran'da Kurban

Zerdüstlük'ün kutsal saydığı kitabı *"Zend-Avesta"* da, su aygırı denilen bir hayvanın kurban edildiği bildirilmektedir. Yine bu kitaba göre yalvarış; ibadet ve kurban af dilemeye yarar. Zend-Avesta'da dikkati çeken bir diğer konuda tanrılara sunulacak olan kurbanların dağlarda, ırmak ve göl kenarlarında yüz at, bin sığır ve on bin koyun seklinde sunulmasının istenmesidir. Dini açıdan kan dökücü hayvanların etlerinin tüketilmesi yasaktır. Zerdüşt'ten önce *"deva"* denilen ve kötülüklerin tanrısı Ehrimen'in yardımcısı olan şeytanlara, onları yatıştırmak üzere kurbanlar kesilir. Deva'ların, kesilen kurbanlardan çıkan buğu ile beslendiklerine inanıldığından, Zerdüşt kurban kesimini ve bu bağlamda sığır eti yenmesini yasaklar. Ayrıca İran'daki Mitra inancında bütün canlı varlıkların kurban edilmiş bir boğanın kanından doğduğuna inanıldığından, bu inancın ritüellerinde boğaların kurban edildiği bildirilmiştir.

Eski Hindistan'da Kurban

Eski Hindistan'da tanrılara sunulan kurbanlar, ölenlerin ruhlarını kurtuluşa eriştirir. Kurban kesilmediği takdirde, ölenlerin korkunç devlerin arasında ıstırap içinde kalacaklarına inanılır. Hindular ve Brahmanların ise başlangıçta, ölen kişiler için kurban kestikleri ve ölülerin ancak bu yolla huzura erişeceklerini düşündükleri ortaya konulmuştur.

Hinduizm'de inekler; yer, gök ve havanın annesi olarak kabul edilirler. Hindistan'daki dini eğilime göre, insan üç ayrı yoldan kurtuluşa ulaşabilir ki bunlardan biri de kurbanlardır. Kurban, Hinduizm'de çok yer tutar. Kutsal olarak kabul ettikleri kitap *"Vedalar"*ın emrettiği

[32] Mehmet Aydın, Dinler Tarihine Giriş, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2002. s.67.
[33] Mehmet Aydın, a.g.e, s.73.
[34] Mircea Eliade, Dinler Tarihi, Çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul, 1960. s.95.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

dini yaşam kurbanlar çevresinde yoğunlaşmış olup, tanrılar bile kudretlerini ancak kurbanlar sayesinde gösterirler. Evreni kurbanların yarattığına inanılır.

Brahmanlar sadece kurban törenlerini gerçekleştirmekle kalmazlar, aynı zamanda sihir ve büyü yaparak insanları ve tanrıları kontrolleri altına aldıklarına inanırlar. Brahmanlar, Hindistan'da hayvan kurban edebilecek tek insanlardır. Bir dönem insanları da kurban etmişlerse de bu daha sonra kaldırılmıştır.

Hintliler; tanrılara kurban sunmakla hem maddi hastalıklardan kurtulacaklarına hem de dünyayı düzelteceklerine inanırlar. Birçok inek, koyun, keçi ve at kurban olarak kesilmiş ve bu hayvanların etleri törene katılanlarca yenmiştir. Öküz ve kısır inek eti yiyene *"ateş*" denir. Et bir törenle sunulur. Atalara götürülmesi için bir keçi de ateşe sunulur. Evlenme törenleri sırasında yenmek amacıyla kısır bir inek kesilir. Kurban olarak sunulan atların, koçların, kısır ineklerin ve bizonların etleri pişirilir. Yazılı belgelerde bir de mezbahadan söz edilmektedir. Ancak, daha sonraki dönemlerde tanrılara hayvan kurban etme ve konuklara ikramda bulunma dışında hayvan öldürmek tümüyle yasaklanır.

Etin tüketilmesi konusunda şölen ile hayvan kurban etme aynı yönde değerlendirilmiştir. Bu arada yaşanan yoğun bir kuraklıktan sonra, hayvan kurbanı yasaklanır. Bunu izleyen evrede ise, tartışılan çeşitli sosyo-ekonomik nedenlerle sığır eti Hindistan'da yasaklanmış ete dönüşür. Vedizm'de kurban tanrıların besinidir. Batılılarca anlaşılması güç olmakla beraber, kurbanlar tanrıları yaratırlar. Tanrıları yarattıktan sonra onları besleyen kurbanların aracılığı ile insanın uzun ömürlü olması, zengin olması ve erkek çocuk sahibi olması, öldükten sonra da yaşamak gibi arzularını tatmine olanak verir. Bu devrede insan için kurtuluş, kurban yoluyla elde edilir.[35]

Eski Japonya'da Kurban

Japonya'da ibadet; dua ve besin amaçlı kurbandan oluşmuştur. Eskiden hayvanlar kurban edilmesine rağmen, insan kurbanı gibi bu da daha sonraları terk edilmiştir. Kurbanlar bitkisel ağırlıkta olup kansızdır.[36]

Eski Mezopotamya'da Kurban

Kurban sunumu düzenli ayin ve törenlerle yapılır. Babil'de haftanın yedinci günü olan cumartesi uğursuz sayılır ve bu uğursuzluktan kaçınmak için adaklar adanıp kurbanlar kesilir. Asurlularda ise kurbanlık hayvanı kesip tanrılara sunmak gereklidir yoksa tanrılar insanın kendisini yiyeceklerdir. Asurlularda kesilen oğlak ya da kuzu gibi yavru hayvanların, insanların bütün günahlarını temizleyeceklerine inanılır. Sümerlerde de kurban törenlerine büyük önem verilir. Kurban törenleri, görkemli ve süslü tapınaklarda gerçekleştirilir. Sümerler, kurban edilecek hayvanın türüne, cinsine ve rengine önem vermezlerdi. Onlar için mühim olan kanın akıtılmasıdır.

Sümer ülkesinde kurbanlar, tanrıların besini olarak değerlendirilirdi. Kurban edilen hayvanların etleri ya ateşte kızartılır ya da tencerede pişirilir. Rahiplerin yiyecekleri ekmek de yine tapınaklarda pişirilerek hazırlanır. Bu nedenle mutfak, tapınakların önemli bir bölümüdür. Tanrı evleri olarak adlandırılan ve birkaç yüz nüfusun yaşadığı basamaklı

[35] Altan Armutak, "Eski Çağ Uygarlıklarında Kurban Edilen Hayvanlar Hakkında Bir İnceleme", İstanbul Üni. Veteriner Fak. Dergisi, Sayı: 30, İstanbul, 2010. s.175.

[36] Mehmet Aydın, a.g.e. s.68.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

tapınaklarda, kendine yeterli bir yaşam sürdürülürken; bira, şarap, süt, ekmek, hurma, bal, tuz ve her tür etten oluşan yiyecekler tanrılara yönelik günlük kurban ayinlerinde kullanılır ve din görevlileriyle tapınak sakinleri arasında paylaşılır.

Toplu tapınaklarda, hayvanların insanlar için yaratıldıkları vurgulanır. Ayrıca, koyunun insanın vekili olduğu ve bir insanın kendi yaşamı için bir koyun, kendi başı yerine de bir koyun başı vermesi gerektiği vurgulanır. Mezopotamya'da bir kez 350.000'e yakın koyun ve keçi ile bunların 1/10'undan az sayıda sığırın kurbanlık olarak tapınaklara geldiği bildirilmektedir.[37]

Tanrılar için yapılan eksiksiz bir kurban sunumu için; arpa ile beslenmiş ikişer yaşlı 21 koç, sütle beslenmiş 4 koyun, otla beslenmiş 25 koyun, 2 boğa, 1 süt danası, 8 kuzu, 60 kadar çeşitli kuş, 3 piliç, 7 ördek ve 4 yaban domuzu kullanılır. Tanrılar için verilen sabah yemekleri de çok zengindir. Sabah kahvaltısı için 18 koyun, bir boğa ve bir süt danası; öğle yemeği için de 6 koyun ile boğalar, kuzular, yaban domuzları ve her çeşit kümes hayvanları ve öküzler sunulur. Aksamları ise, 10 koyun, 10 kuş ya da yalnızca 10 koyun verilir. Tapınaklarda kurban edilen bu hayvanlar, oradaki topluluk üyelerinin başlıca et kaynağını oluşturur. Buradaki hayvanların yenebilmeleri için önce kurban edilmeleri gerekmektedir.[38]

Sümerlerde kurban edilmiş insanlara da rastlanılmıştır. Sümerlerde en değerli kurban kuzudur. Ancak domuz da dâhil diğer hayvanlar da kurban edilirler. Bir hastanın günahlarına karşılık olarak domuz kurban edilir ve hayvanın gövdesi altı parçaya bölünerek hastanın üzerine bırakılır. Kutsal sularla yıkanan hastanın başı için domuzun başı, karnı için domuzun karnı ve diğer organları içinde domuzun organları kişinin günahlarına karşılık olmak üzere cinlere sunulur.[39]

Sümerlerde hayvanların karaciğerleri yaşamın merkezi olarak kabul edildiğinden, bu organın muayene edilip incelenmesi tıpkı bir ayna gibi, sunulan kurbanı kabul eden tanrının fikir ve amacını da gösterir. Karaciğer aracılığıyla kehanette bulunabilmek için kurban olmak üzere lekesiz bir hayvan bulmak ve onu günün saatlerine göre değişen tören ve ayinlerle öldürdükten sonra karaciğerini çıkarmak gerekmektedir. Tan yeri ağarırken, tanrının en çok hoşuna gidecek kurbanın koyun olduğuna inanıldığından, karaciğer falı için özellikle koyunlar tercih edilir. Rahip, kurbanı tanrıya sunmak için tanrı heykelinin önüne bir mangal yerleştirir. Mangalın arkasındaki masanın üzerinde de, susam şarabıyla dolu dört toprak kap, üç düzine ekmek, bir miktar bal ve kaymak ile biraz da tuz bulundurur. Kâhin-rahip mangalı biraz karıştırdıktan sonra koyunu tutar, niyet eder ve hayvanı keser. Kurban edilen koyunun karaciğerini çıkararak bu organda bazı işaretler ya da belirtiler arar ve bulduğu ipuçlarını da konuyla ilgili kitaplara bakarak değerlendirir.[40]

[37] C. K. Maisels, Uygarlığın Doğusu, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayınları, Ankara, 1999. s. 307.
[38] C. K. Maisels, a.g.e. s.309.
[39] M. Şemseddin Günaltay, Türk Tarihinin İlk Devirlerinden Yakın Şark, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987. s.607.
[40] M. Şemseddin Günaltay, a.g.e. s.607.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

Eski Mısır'da Kurban

Eski Mısır'da, özellikle Nil nehrine insan kurban edilmesi çok yaygındır. Bunun yanı sıra hayvanlar da kurban edilir. Kurban edilen hayvanlar arasında ilkel kabile dinlerinde olduğu gibi totemler bulunur. Bu bağlamda tanrı Osiris adına düzenlenen kurban törenlerinde, kutsal bir boğa kurban edilip on dört parçaya bölünür ve töreni izleyen insanlarca eti tüketilir. Kutsal bir boğa ya da öküz şeklinde betimlenen Osiris'in dirilişini sembolize etmek için yenilen boğanın yerine başka bir kutsal boğa konulur.[41]

Ayrıca Eski Mısır'da kurbanın, tanrıları doyurmaya yaradığı düşünülmüş ve öyle anlaşılmıştır. En büyük tanrı Sis için de önce dua edilir; sonra onun adına bir inek kurban edilir. Önceden muayene edilip kurban olarak işaretlenmiş hayvanlar, kesilmek üzere tapınağa getirilince odun yığını ateşlenir. Sonra bu ateşe şarap dökülür ve tanrının adı çağrılarak kurban edilecek hayvan kesilir.[42] Kurban tapınakta yakılırken orada bulunanlar feryat ederek üzüntülerini dile getirirler. Bir süre sonra da bu insanlar, kurban edilen hayvandan arta kalan etleri tüketirler. Eski Mısır'da kurban edilen kuzu ve oğlağın kanı, çevreye sürülür. Sürülen bu kan, tanrının hakkı sayılır. Ayrıca yılda iki kez tanrılara domuz kurban edilir ve ancak bu günlerde domuz eti yenir. Bunun dışında kalan diğer günlerde ise domuz eti yenmez.[43]

Eski Yunanlılarda Kurban

Yunanlılar Hind-i Avrupai bir millet olup, *"Asi"* soyudan gelirler. Bu sebeple Yunan dininde hem Hint dinlerinin hem de eski Avrupa dinlerinin etkisi görülür. Eski Yunanlılar inandıkları tanrıları, insanlığın en üst mertebesine ulaşmış insan sureti olarak görürlerdi.

Yunanlıların efsanelerine kadar işlemiş olan kurban uygulamaları, Yunanlıların dini içerisinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu uygulamalar sıradan sungular şeklinde olmayıp, en ince detayına kadar belirlenmiş oldukça kesin olan ayinlerdir. Bunu sunulacak kurbanın takdim şekli ve merasim şartlarının sunaklara yazılı olmasından da anlamak mümkündür.[44]

Eski Yunanda tanrılar erkek ve dişi olarak ayrılır ve erkek tanrılar için erkek, dişi tanrılar için de dişi kurbanlar takdim edilirdi. Kurban edilecek hayvanlar evcil hayvanlardan, yabani hayvanlara, kuşlardan balıklara kadar çeşitliydi.[45] Fakat bazı tanrılar için özel kurbanlar sunulurdu. Bunlar *"Gök Tanrıları"* için beyaz, "*Yer altı ve Deniz Tanrıları"* için siyah, *"Ateş Tanrıları"* için de kızıl renkli hayvanlar seçilirdi.[46] Bunun dışında yine Yunanlılarda ilahi kudrete sahip bir boğanın kurban edilmesi geleneği vardı. Bu kurbanın kudretinin insana geçeceğine inanılırdı. Domuz eski Yunanlılarda yenilen bir hayvan olduğundan kurban da edilirdi. [47]

[41] H. Tahsin Feyizli, İslam'da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç-Kurban, Öğretmen Yazarlar Dizisi, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1993. s.77.
[42] Mehmet Zeki Canan, Ansiklopedik Din ve İnanç Sözlüğü, Fatih Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul, 1983. s.43.
[43] Felicien Challeye, a.g.e. s.57.
[44] Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975. s. 342.
[45] Gürbüz Erginer, a.g.e. s. 86.
[46] Tahsin Feyizli, a.g.e. s. 69.
[47] Osman Cilacı, a.g.m. s. 277- 278.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

Kurbanlıklar diğer kültürlerde olduğu gibi, sakat olmayan, en iyi ve kusursuz olan hayvanlardan seçilirdi. Kurban sunacak olan kişiye gelince o da bazı kurallara uygun olarak bu sunguyu gerçekleştirirdi.[48] Kurban sunacak kişi yıkanarak arınır, başına çelenk geçirilirdi. Kurban edilecek hayvanın alın kılları kesilir, sunakta yakılır ve üzerine şarap ile arpa saçılırdı. Rahipler kurban törenlerine başkanlık eder, kutsanan hayvanı keser veya yakarlardı.[49]

Kurban ayini eski Yunanda, iki gurupta incelenebilir. Bunlardan birisi, etlerin tamamının tanrılara sunulduğu ayin şekli, diğeri ise etlerden bir kısmının tanrılara sunulduğu diğer kısmının törene katılanlar tarafından yenildiği ayinlerdir.[50]

Eski Yunanlılarda insan kurbanları izlerine de rastlanmaktadır. Agamemnon, kızı İphygenie'yi tanrı Diana'ya kurban etmişti.[51]

Eski Yunanlılarda yakarma, şükran ve arınma kurbanları yaygındır. Bunun yanında ilahları hoşnut etmek, onların şefkat ve merhametini kazanmak için açlık, kıtlık, üzüntü verici olaylar ve veba salgını olduğu zamanlar aristokrat ailelerin fertleri arasından seçilen kurbanlar sunulurdu.[52]

Romalılarda Kurban

Romalılarda tanrının hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kurban sunulurdu. Sunulan bu kurbanlar ikiye ayrılarak incelenebilir. Birincisi özel tapınaklarda sunulan kurbanlardır ki bunlar bal, süt, şarap, çörek gibi kansız kurbanlardır. İkincisi ise devlet tapınaklarında sunulan kurbanlardır ki bunlar; sığır, koyun, domuz ve keçilerle gerçekleştirilen kanlı kurbanlardır.[53]

Romalılarda da kurban belirli kurallar çerçevesinde sunulurdu. Kurban edilecek hayvanların sayısı, cinsi ve rengi ayrıntılı olarak belirlenmişti. Kurbanların beyaz olanları seçildiği gibi Venüs Tanrıçasına da güvercin kurban edilirdi.[54]

Kurbanların sunulma şekilleri diğer dinlere göre farklılık arz ederdi. Kurbanlık hayvanın başına tuzlu un serpilir ve kafasına yalnız bir balta darbesi indirilerek kurban edilirdi. Bu sırada dua okunurdu. Dua, Jüpiter'in evine dönük vaziyette ve ayakta okunur, bu esnada bir kelimenin bile yanlış telaffuz edilmemesine dikkat edilirdi. Çünkü bir kelimenin bile yanlış okunması durumunda kurbanın boşa gideceğine inanılırdı.[55]

Romalılarda da, Eski Yunanlılarda olduğu gibi kurban eti üzerine şarap dökerek yeme âdeti bulunuyordu. Ayrıca kurban etinden Tanrı için ayrılan karaciğer, akciğer, yürek gibi bölümler sunak üzerinde yakılırdı.[56]

Romalılarda da insan kurbanlarının varlığına rastlanmaktadır. Milattan önceki zamanlarda âdet halinde bulunan böyle bir gelenek M.Ö. 97 senesinde Roma ihtiyar heyetinin

[48] Gürbüz Erginer, a.g.e. s. 86.
[49] Felicien Challaye, Dinler Tarihi, Çev. Semih Tiryakioğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1960. s. 164.
[50] Gürbüz Erginer, a.g.e. s. 86.
[51] M. Sadettin Evrin, Çağımız Kuran Bilgisi, Cilt: 3, Yıldız Matbaası, Ankara, 1973. s. 526.
[52] Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü, s. 343.
[53] Orhan Hançerlioğlu, İnanç Sözlüğü. s. 344.
[54] Osman Cilacı, a.g.m. s.278.
[55] Tahsin Feyizli, a.g.e. s. 70.
[56] Orhan Hançerlioğlu, a.g.e. s. 344.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

çıkarmış olduğu bir kanunla yasaklanmış fakat tam olarak ortadan kaldırılamamıştır. Daha sonra bu konudaki cezaları artıran ikinci bir kanunla bu adet ortadan kaldırılmıştır.[57]

Ramaklarda ilkin kurban edilmesi geleneğine de rastlanmaktadır. Romalılar, tarla ve bahçelerden toplanan ürünlerin ilkini, özel şekilde yapılmış mabetlerde kurban olarak sunarlardı. *"Ver sacrum"* adı verilen bir geleneğe göre de büyük tehlike zamanlarında insan ve hayvanların ilkbaharda doğan yavruları kurban edilirdi.[58]

Hititlerde Kurban

Hititler ile ilgili bilgiler Boğazköy kazılarından elde edilen tabletlere dayanmaktadır. Burada aktarılan bilgiler arasında kurbana ve uygulanmasına ilişkin birçok açıklamaya rastlanmaktadır.

Hititlerde kurban ayinleri, adak, kefaret ödeme, gönül alma, şükran gibi amaçlarla gerçekleştirilir. Hititler, kirli olarak kabul ettikleri köpek ve domuzu pek nadir olarak tanrılara kurban olarak sunarlar. Ülkenin ilk ürünleri, ilk meyveleri ve bir yaşındaki hayvanlar, tanrıları yatıştırmak için kurban olarak sunulurlardı. Tanrılara kurban edilmek için genel olarak öküz, koyun ve keçi seçilir. Bu kurbanlıkların iyi durumda ve kusursuz olmaları istenir. Hititlerde hayvanlar, boğazları kesilerek, dolayısıyla kanları akıtılarak kurban edilirler. Hititlerde yaygın olmamakla birlikte insanların da kurban edildikleri görülür.[59]

Hititlerde kurban ibadeti, yine diğer bazı dinlerde olduğu gibi antropomorfist tanrı anlayışı ile yakın alakalıdır. Hititler kurbanı, tanrılara muhtaç oldukları yiyecek ve içecekleri O'na sunmak olarak görürlerdi. Bunun sonucunda da tanrıdan uzun ömür, sağlık ve refah, savaşlarında zafer dilerlerdi. Ayrıca keffaret, gönül alma, şükran vb. sebeplerden dolayı da kurban keserlerdi.[60]

Hititlerde "*ilkin kurbanı*" kuralı da çok katı olarak uygulanmaktadır. Ülkenin ilk meyvelerinin, bir yaşındaki hayvanların sunulmasıyla, Tanrıların yatışacağına ve insanlara lütuflarının artacağına inanılırdı.

Sümerlerde Kurban

Eski Mısır dininde kurban ibadetinin önemli bir yeri vardır. Eski Mısır'da kanlı kurbanlar yanında kansız kurbanlara da rastlanmaktadır.[61] Cansız kurban olarak tuzsuz ekmek sunulurdu. Kanlı kurbanlar arasında da insan kurbanlarına rastlanır. Genelde insanlar, mahsulün yeniden bitmesi için bitki tanrılarına sunulurdu. Eski Mısırlıların dininde kurban verme sebepleri diğer dinlerden çok farklı değildir. Bunlardan birisi; tanrıların doyurulması amacına yöneliktir. Özellikle İsis adlı en büyük tanrı için önce oruç tutulup dua edilir sonra da bir inek kesilirdi.[62]

Mısır kültüründe ekinlerin tekrar bitmesi için insanlar kurban edilirdi. Bu kurbanların renkleri ile ürün arasında bir ilişki kurulur ve bundan dolayı ekinin sarı renkli olması için

[57] Ali Abdülvâhid Vâfi," İslâmiyet'e Göre Kölelik", Ankara Üni. İşlet. Fak. Dergisi, Ankara, 1961. s. 60.
[58] Osman Cilacı, a.g.m. s. 278.
[59] Mehmet Aydın, a.g.e. s.68.
[60] Fûruzan Kınal, Eski Anadolu Tarihi, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara, 1991. s. 221.
[61] Tahsin Feyizli, a.g.e. s. 84.
[62] Osman Cilacı, a.g.m. s. 276.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

sarışın insanlar kurban olarak seçilirdi. Yine insan kurbanları arasında Nil'e verilen kurbanlar vardır. Eski Mısırlılarda aristokrat babalar, kendilerini, ilahlara yakınlaştıracağı düşüncesiyle kızlarını büyük bir ilah kabul edilen Nil'e atarlardı.[63] Bu adet Hz. Ömer tarafından kaldırılmıştır.

Sümerlerde de kurban ibadeti önemli bir yere sahiptir. Kurban törenleri oldukça ihtişamlı ve süslü mabetlerde gerçekleştirilirdi. Sümerlerde dinsel ayinle, Tanrıları yatıştırma, büyülü sözlerle aralarında bağ kurma, kurbanlar verme ve diğer ibadetlerden oluşmaktaydı. Kurban edilen hayvanların etleri ateşte kızartılıp veya tencerede pişirilip yenilirdi. Sümerler kurban edilecek hayvanının cinsi ve rengine önem vermezlerdi. Onlar için önemli olan kanın akmasıydı.[64]

Azteklerde Kurban

Diğer Orta Amerika dinlerinde olduğu gibi Aztek lerin dininde de çok sayıda tanrı vardır. Bu tanrılar doğanın değişik güçlerini temsil ederler.[65] Aztek tanrılarından olan "*Te Katli Poka"* güneş hareketini temsil eden çok yüksek ve zalim bir tanrıdır. Güneş ilahı kabartmalarında bu tanrı, insan kalplerini yutmak için ağzını açmış bir şekilde tasvir edilmişti.[66] Azteklerde ibadetlerin büyük bir kısmı, züht ve takvadan meydana gelmekteyse de ibadetlerinin en önemli kısmını insan kurbanları oluşturmaktadır.

Aztekler kurban ayinini yerine getirirken tüyler ürpertici yöntemler kullanırlardı. Daha çok esirler arasından seçtikleri kurbanlarının kalplerini siyah, saydam bir taştan yapılmış çok keskin bir bıçakla çıkarırlardı.[67] Çıkarılan kalp güneşe sunulurdu. Aztek inancına göre bu şekilde sunulan kalpler tanrılara güç verirdi.[68]

Rahipler bazen sunulan kurbanın etini yerlerdi.[69] Yine Aztek inancına göre kurban yerlilerden olmalıdır.[70] Bunun yanı sıra savaş tanrısı için de esirler kurban edilirdi. Özellikle Aztekler kazandıkları savaşta savaşın en cesaretli esirini kurban edilmek üzere bir yerde saklarlardı.[71]

Aztekliler, insan kurbanlarını tanrıyı beslemek ve onun da yeryüzüne bereket dağıtması için verirlerdi. Özellikle kurbanlığın derisi yüzülür, bir kişi onu giyer ve kanlarını akıtarak insanlar arasında dolaşırdı. Ölen kurbanlığın etinin yenmesi ise, Tanrının yenmesi anlamında düşünülürdü. Adanan kurban tanrı etini simgelerdi.[72]

Bu yönüyle Hıristiyanlıktaki ekmek şarap ayinine de benzemektedir.

[63] Tahsin Feyizli, a.g.e. s. 83.
[64] Osman Cilacı, a.g.m. s. 277.
[65] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, s. 529.
[66] Ahmet Kahraman, Dinler Tarihi, Sümer Matbaası, İstanbul, 1965. s. 57.
[67] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, s. 529.
[68] Şaban Kuzgun, Tarihi Dersleri, Cilt:1, Kayseri, 1993. s. 168.
[69] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, s. 529.
[70] Şaban Kuzgun, a.g.e. s. 168.
[71] Osman Cilacı, a.g.m. s. 278.
[72] Gürbüz Erginer, a.g.e. s. 78.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

İnkalarda Kurban

Peru'nun And dağları bölgesinde kurulmuş olan Keçua İmparatorluğunun hükümdarlarına *"İnka"* denirdi.

İnkalar da Aztekler de olduğu kadar olmasa da yine insan kurbanlarına rastlanmaktadır. İnkalar da Mayalar gibi tanrılarına yiyecek ve içecek gibi şeyler sunarlardı.[73] İnka ve Maya dinleri arasında ortak inanışlar vardır. Her iki topluluk da Güneşi kutsal kabul ederlerdi. İnkalar sunmuş oldukları kurbanları tanrılarından Güneş Virakoşa'ya takdim ederlerdi.[74]

Daha çok tanrılarına evcil hayvanlar sunan İnkalarda kurban merasimini rahipler yönetirlerdi. İnsan kurbanlarına çok fazla rastlanmasa da, krallar tahta çıktıklarında insan kurban ederlerdi.[75]

Mayalarda Kurban

Orta Amerika yerlilerinden olan bu topluluk; Honduras, Guatemala ve Yucatan bölgesinde yaşarlardı. Mayaların dininde aktif ve pasif olmak üzere iki türlü tanrı bulunurdu.[76] Tanrılar arasında özellikle güneş, yağmur, toprak, buğday, ölüm ve yeraltı tanrıları sayılabilir.[77]

Mayalar genellikle tanrılarına; hindi, köpek, meyve, çiçek gibi şeyleri kurban ederlerdi. Mayalar kudretlerini arttırması dileğiyle Güneş'e de çeşitli kurbanlar sunarlardı.[78] Maya dininde insan kurbanlarına da rastlanmaktadır. Özellikle, düşmanın gözünü korkutmak düşüncesinden kaynaklandığı düşünülen esir kurban etme pratiğinin on ikinci yüzyılda başladığı düşünülmektedir.[79]

Ayrıca Mayalar, kuraklık dönemlerinde kutsal sayılan volkanik bir kuyuya ziynetleriyle beraber genç kızları ve delikanlıları atarak kurban ederlerdi. Yine bazı Mayalı kadınlar aşk tanrıçası için kendilerini kurban ederlerdi.[80] Her ne olursa olsun, Mayalar ibadetlerinde Aztekler kadar kan dökmemişlerdir.

[73] Şaban Kuzgun, a.g.e. s. 169.
[74] Tahsin Feyizli, İslam 'da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç Kurban, M.E.B. Yayınlan, İstanbul, 1988. s. 68.
[75] Şaban Kuzgun, a.g.e. s. 169.
[76] Şaban Kuzgun, a.g.e. s. 168.
[77] Dinler Tarihi Ansiklopedisi, s. 532.
[78] Osman Cilacı, a.g.m, s. 278.
[79] Ahmet Kahraman, Dinler Tarihi, Sümer Matbaası, İstanbul, 1965. s 58.
[80] Gürbüz Erginer, a.g.e. s. 79.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

KAYNAKÇA

AND Metin, Oyun ve Büyü, Türk Kültüründe Oyun Kavramı, İş Bankası Kültür Yayınlan, İstanbul, 1974.

ARMUTAK Altan, "Eski Çağ Uygarlıklarında Kurban Edilen Hayvanlar Hakkında Bir İnceleme", İstanbul Üni. Veteriner Fak. Dergisi, Sayı: 30, İstanbul, 2010.

AYDIN Mehmet, Dinler Tarihine Giriş, Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2002.

BERTLIOLET Alfred, Wörterbuch Der Relegion, Stutgart, 1962.

CANAN Mehmet Zeki, Ansiklopedik Din ve İnanç Sözlüğü, Fatih Gençlik Vakfı Yayınları, İstanbul, 1983.

CHALLAYE Felicien , Dinler Tarihi, Çev. Semih Tiryakioğlu, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1960.

DİNLER Tarihi Ansiklopedisi, Yay. Haz. Ercan Arıklı, Gelişim Yayınları, Cilt: 3, İstanbul, 1999.

ELIADE Mircea , Ebedi Dönüş Mitosu, Çev. Ümit Altuğ, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.

ELIADE Mircea, Dinler Tarihi, Çev. Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları, İstanbul, 1960.

ERGİNER Gürbüz, Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

ERÖZ Mehmet, Türk Boylarında Kansız Kurban Geleneği, Türk Kültürü, Aylık Dergisi, Sayı: 211-214, Ankara, 1980.

ESİNOĞLU Birant, Dinlerin Gizemi, Ceylan Yayınları, İstanbul, 1996.

EVRİN M. Sadettin, Çağımız Kuran Bilgisi, Cilt: 3, Yıldız Matbaası, Ankara, 1973.

FEYİZLİ H. Tahsin, İslam'da ve Diğer İnanç Sistemlerinde Oruç-Kurban, Öğretmen Yazarlar Dizisi, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul, 1993.

GÖZÜBENLİ Beşir; İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, M.Ü. İlahiyat Fak. Vakfı Yayınları, cilt.3, İstanbul, 1997.

GÜNALTAY M. Şemseddin, Türk Tarihinin İlk Devirlerinden Yakın Şark, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1987.

GÜNGÖR Harun, "Gagavuzlarda Kurban Kültü", Türk Dünyası Tarihi Dergisi, Sayı: 18, İstanbul, 1988.

HANÇERLİOĞLU Orhan, İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975.

İNAN Abdulkadir, Eski Türk Dini Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınlan, İstanbul, 1976.

İNAN Abdulkadir, Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1954.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608

KAFESOĞLU İbrahim, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yayınlan, İstanbul, 1983.

KAHRAMAN Ahmet, Dinler Tarihi, Sümer Matbaası, İstanbul, 1965.

KAŞGARLI Mahmut, Divanü Lügat-ît Türk Tercümesi, Cilt.1, Çev. Besim Atalay, TDK Yayınları, Ankara, 1936.

KINAL Fûruzan, Eski Anadolu Tarihi, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

KURAN-ı Kerim, Tef. İbn-i Kesir, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2014.

KUZGUN Şaban, Tarihi Dersleri, Cilt:1, Kayseri, 1993.

MAISELS. C. K., Uygarlığın Doğusu, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayınları, Ankara, 1999.

MEYDAN Larrousse Ansiklopedisi, "Kurban" Meydan Yayınları, İstanbul, 1972.

OLGUN Tahir, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, Akçağ Yayınlan, Ankara, 1998.

TEVRAT: Zebur, Kollektif, Yason Yayınları, İstanbul, 2015.

TÜRK Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1975.

URAS Murat, Türk Mitolojisi, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul, 1994.

VAFİ Ali Abdülvâhid," İslâmiyet'e Göre Kölelik", Ankara Üni. İşlet. Fak. Dergisi, Ankara, 1961.

Electronic copy available at: https://ssrn.com/abstract=4081608